

Nr 264.

Av herr **Vahlstedt**, om skrivelse till *Kungl. Maj:t* i fråga om jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar.

Kristidens stora prisstegring även av jordbrukets alster har skapat en stark antagonism emellan olika slag av samhällsgrupper. Under det särskilt de ur denna antagonism framsprungna bondegrupperna såväl i riksdagen som annorstädes sökt göra gällande, att priset på jordbruksprodukter varit allt för lågt, eller att produktionen av desamma har varit rent av förlustbringande, så har man från de motsatta intressegrupperna ofta betecknat prisen på jordbruksprodukter som rena ockerpriser. Striden mellan de nämnda grupperna har pågått med stor häftighet under hela kristiden och fortsätter alltjämt, utan att någondera parten kunnat prestera några verkliga bevis för sina påståenden. Det torde för övrigt knappast finnas någon, som, vad dessa spörsmål angår, för närvarande kan framlägga fullt exakta siffror, åtminstone icke då det gäller priset på varje enskild produkt, emedan särskilda konton för varje enskilt alster sällan eller aldrig torde föras. Och även om sådana faktiska uppgifter av någon enskild skulle kunna framläggas, skulle deras riktighet oftast bli be-
tvivlad. Staten har ju visserligen genom den s. k. produktionskommittén gjort en undersökning av berörda produktionskostnad. Men det torde kunna sägas — utan att man på något sätt underkänner produktionskommitténs sakkunskap och redliga vilja — att av flera skäl denna utredning ej kunnat utröna den absoluta sanningen om produktionsprisen. Dessutom kunna ju kommitténs beräkningar icke gälla framtiden, då det även torde bli önskvärt att ha kännedom om berörda produktionskostnader. Denna oklarhet, som förefinnes över nämnda spörsmål, samt den strid och bitterhet i sinnena, vilken därigenom skapats, synes vara synnerligen samhällsskadlig och ej ägnad att gagna någon partiriktning, var-

för jag anser, att de olika partien borde kunna enas om förebringande av verkliga bevis angående jordbruksalstrens produktionskostnad. Sådana bevis torde lämpligast erhållas genom en noggrann och detaljerad bokföring å större egendomar, där statens inflytande vore tillräckligt för ett praktiskt genomförande av nämnda undersökning. Den närmast liggande tanken är då att inrätta statsjordbruk. De maskinella anordningarna nom jordbruket ha dock ej ännu utvecklats så, att den rena statsdriften på nämnda område nu med säkerhet skulle kunna ekonomiskt bära sig. Det synes vara lämpligare — även om man för enkelhetens skull bibehåller namnet statsjordbruk — att man tillgriper någon mellanform av statsdrift och kooperation, d. v. s. något, som ungefär sammanfaller med vad herr Trygger enligt tidningsreferat vid innevarande års remissdebatt rekommenderade åt arbetarna.

Det finnes emellertid även andra viktiga frågor, vilka jag anser med fördel skulle kunna få sin lösning i sammanhang med det ovan berörda spörsmålet, såsom jag här nedan skall påvisa.

Under senare tider har, som känt är, pågått en livlig strävan att genom styckning av större jordområden åstadkomma skapandet av smärre jordbruk, s. k. egna hem. För många torde denna strävan vara höjden av politisk och ekonomisk visdom. Även bland jordbrukets löntagare innebär väl oftast den käraste drömmen förhoppningen att en gång få en egen torva, för att där kunna åt sig skapa en ekonomisk bättre och lyckligare ställning än den, som nu bjudes jordbrukets löntagare.

Denna längtan hos jordproletariatet är förklarlig och naturlig, och statsmakternas stöd åt densamma är prisvärd. Men jag tror, att vi närmat oss och alltmera närma oss en tid, då statens stöd åt andra produktionsformer skulle i en långt högre grad och med långt mindre ansträngning och försakelse för småbrukaren, än nu är fallet, skapa de lyckligare ekonomiska förhållanden, som man nu vill främja genom understöd åt honom. Dessa andra produktionsformer, anser jag, äro desamma, vilka jag trots vara lämpliga för fastställande av produktionskostnaderna på jordbruksalstren.

För undertecknad har det länge varit klart, att den kapitalistiska samhällsutvecklingen, vilken lät det gamla hantverket till största delen försvinna och ersättas av storindustrin, även så småningom kommer att utföra samma omdaning på jordbrukets område. Detta låter orimligt för många. På grund av långvarig iakttagelse av dessa ting vågar jag dock påstå, att storbruket redan nu producerar sina alster minst dubbelt så billigt som småbruket. Och det antal arbetstimmar, som nedlägges i produktionen

av en viss mängd varor, uppgår sällan vid storbruk till en tredjedel av den tid, som användes vid smådrift. Att småbruket, trots denna underlägsenhet, dock äger bestånd, beror därpå, att socialdemokratins fordran, att produktionsmedlen skola ligga i samma hand som arbetet, för småbrukarens vidkommande på visst sätt är fylld. Han kan genom en oerhört lång arbetsdag, genom att i stor utsträckning utnyttja hustruns och barnens arbetskraft samt genom den yttersta sparsamhet, åt sig skapa — icke någon betydande förmögenhet — men en relativt tryggad ekonomisk ställning

Men om småbruket sålunda ännu på grund av angivna orsaker kan äga bestånd, så är det enligt min uppfattning endast en tidsfråga, när konkurrensen med storbruket är omöjlig, eller då i varje fall även den privata stordriften kan bjuda bättre ekonomiska villkor, än vad småbruket kan giva. Ty i samma mån som maskinerna tränga in på jordbrukets område, vinner storbruket alltmera övertag. Och det torde väl få anses, att de maskinella anordningarna inom jordbruket ännu åtminstone vad vårt land beträffar ligga i sin linda.

Är, såsom jag tror, ovanstående resonemang riktigt, då synes det även ur nationalekonomisk synpunkt vara klokt att undersöka, om man kan finna en väg, på vilken de stora egendomarnas styckning onödiggöres och jordens verkliga brukare komma i åtnjutande av stordriftens ofantliga fördelar.

Det sätt, varpå jag anser att ovanberörda frågor böra kunna lösas, är, som förut antytts, genom en kombination av statsdrift och kooperation, anordnad på följande sätt:

I den mån kontrakten å kronogårdar å en areal av lägst 150 hektar utlöpa, övertages driften å desamma av staten själv, som genom jordbruksministern tillsätter förvaltare å gårdarna för ett år åt gången. Förvaltaren anställer arbetspersonal enligt samma grunder och med ungefär liknande löneförhållanden, som gälla inom den privata jordbruksdriften. Men dessutom erhålla arbetarna, förvaltaren undantagen, till fördelning enligt vars och ens löneförhållanden hela nettovinsten, sedan därifrån avdragits tio procent ränta å det värde, som staten har nedlagt i företaget.

Detta är i sina huvuddrag det sätt, varpå jag anser, att de frågor, jag berört, gemensamt kunna lösas. Då det yrkande, vartill jag kommer, endast avser utredning, har jag ej ingått på några detaljförslag.

Förmodligen skall mot mitt förslag till beräkning av produktionskostnaderna för jordbruksalstren invändas bland annat, att det ej omfattar Norrland. Men den stordrift, som jag åsyftat, torde ej lämpa sig för

Norrland, varjämte dess jordbruk knappast kan bära sig ekonomiskt, om det frigöres från skogsbruket och skogsdriften, varav det i de flesta fall torde uppehålla sig.

På grund av de skäl, jag anförde, hemställer jag vördsamt,

att riksdagen ville anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning, om och på vad sätt statens övertagande för egen drift av större egendomar i mellersta och södra Sverige kan ske, samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 22 januari 1920.

Carl Vahlstedt.
